

Огороднійчук Ю. Й.,
аспірантка кафедри філософії
та політології,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ВІДЧУЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ УРБАНІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне місто є особливою культурною і цивілізаційною реальністю, осередком соціального буття, де реалізуються й актуалізуються різні модуси соціальних відносин. Як безпосереднє вираження і продукт урбаністичних процесів технологізоване місто детермінує появу нових рис буття людини, формує нові моделі її поведінки. Людське буття у місті проявляється у просторовому і часовому, світоглядному й ідентичнісному, повсякденному

та святковому, тілесному й артефактному вимірах. Виступаючи ціннісно-сміисловою єдністю структурно-нормативних зв'язків між суб'єктами у просторі та часі, місто є світом, що охоплює і вбирає у свій простір і час максимально можливий реєстр індивідуальних самореалізацій, постає середовищем здійснення духовно-практичних здібностей та світоглядних проєктів людини. Власне, міста детермінували виникнення людини нового типу – урбанізованої людини з притаманними їй атрибутами, яка вирізняється способом мислення і темпоральними особливостями. Їй притаманні раціональність, мобільність і готовність до змін, мережева ідентичність, здатність долати труднощі технологізованого середовища [1, с. 63–147].

З інтенсивним розвитком міст прискорюється час людського буття і взагалі по-новому організовується життя людини. Сьогодні загальновизнаним стало усвідомлення наростаючої швидкоплинності життя, темпоральність і надчутливість людського буття в місті, імпульсивність, нестабільний характер свідомості та поведінки людей у мегаполісі. В урбанізованому світі губляться не лише застарілі міські архітектурні форми, «губиться» і сама людина. Сучасна людина не шукає метафізичної втіхи й онтологічного вкорінення під час освоєння простору. Мешканець міста сьогодні – це здебільшого фрагментований утилітарними прагненнями суб'єкт великого профанного міста [3, с. 94].

Урбанізаційні процеси уніфікують стратегії людського буття, вписують їх у стереотипні схеми поведінки. Долучаючись до політичної, соціально-культурної, духовної, економічної та інших сфер, людина міста, з одного боку, спроможна на успішну самореалізацію і свободу, а з другого – відчуває екзистенціальний дискомфорт, обмежується тотальною відчуженістю. Вона не здатна глибоко й всебічно досягнути складні реалії сьогодення та належним чином відреагувати на зміни в міському соціокультурному просторі. Невід'ємним атрибутом буття людини в технологізованому місті стає відчуження, що посилюється швидким темпоритмом самого міста та актуалізує аксіологічно-світоглядну кризу, панування споживацьких цінностей і кардинальну зміну просторово-часових вимірів «життєвого світу» людини [4, с. 152–155]. У мешканців сучасного мегаполісу відбувається десакралізація духовного життя, заміна символів священного на суто раціональні конструкції.

Зазначимо, що місто завжди приваблювало людину, насамперед бажаною свободою. У місті людина відчуває себе більш вільною, що дозволяє їй реалізувати себе у різних сферах життєдіяльності. Однак соціальна організація

сучасного мегаполісу продукує новий соціальний простір, характеризується диференціацією, фрагментацією людської життєдіяльності. Розшарування соціальних спільнот за умов урбанізації розхитало соціальні зв'язки та призвело до втрати згуртованості груп, довіри й солідарності, посилило відчуженість і самотність людини. Людина постійно перебуває у середовищі інших людей, але водночас потерпає від самотності в натовпі. Вона фактично не має права на особисте, приватне життя. Її відпочинок вже не замикається в обмеженому локальному просторі, а проектується на зовнішню реальність. Урбанізація перекодовує відчуження на атрибут людини міста, значно розширивши сферу його вияву від результатів праці до сфери дозвілля, культури, повсякденного життя, що призводить до дегуманізації [2, с. 11–15].

Поширення відчуженості людини в місті пов'язане не тільки зі збільшенням щільності міського населення, а й з надмірною технологізацією та інформатизацією життєвого простору людини, руйнуванням тісних соціальних зв'язків між жителями міста та надмірним поширенням споживацьких настроїв у їх середовищі. Посилюючим фактором відчуження є й така характеристика сучасного міста, як турбулентність, швидкісний темпоритм у всіх сферах. Темпоритм мегаполісу, на думку М. Препотенської, по праву можна вважати граничною ситуацією, бо він уніфікує людей, вимагає бути напоготові, аби встигнути – на роботу, на зустріч, на вечерю – встигнути жити [2, с. 12].

Автоматизації, роботизації й технологізації людської життєдіяльності призводить й до того, що людина дедалі більше «не знаходить» себе у професійній діяльності, а робота, яку вона виконує, часто не є природовідповідною. При цьому людина відчужується не лише від праці та її продуктів, а й від природи, від своїх емоцій, бажань, досвіду, творчості.

За таких умов зазнає змін і комунікація людини, яка з реальної перетворюється на віртуальну, компенсуючи таким чином недостатність безпосереднього спілкування. Тобто людина обирає ті засоби й способи спілкування, що передбачають найменші затрати зусиль, водночас дають можливості для якнайкращої самопрезентації. Внаслідок чого людина замінює реальне спілкування віртуальним, тим самим втрачає контакти з іншими людьми у реальному світі, що зумовлює її відчуження.

Міські жителі, проживаючи у дуже швидкому темпі та зазнаючи постійних психологічних навантажень, відчують нестачу спілкування, яку компенсують у віртуальному світі. Тобто реальне спілкування людина замінює віртуальним, вона обирає ті засоби й способи спілкування, що передбачають найменші затрати зусиль, водночас дають можливості для якнайкращої само-

презентації. Комунікація за таких умов відбувається у віртуальних спільнотах, з якими людина себе ідентифікує. Відтак зазнає змін ідентичність людини, яка прагне ототожнювати себе з певною спільнотою, навіть приписуючи собі невластиві риси та характеристики, формується так звана мережева ідентичність. Не маючи можливості реалізуватися в реальному світі, людина занурюється у віртуальний, тим самим загострюючи проблему відчуження.

Віртуалізація існування сучасної людини зумовлює появу феномену ескейпізму, що характеризується як світоглядна й соціальна позиція особистості, яка полягає у намаганні ізолюватися від дійсності у сфері внутрішніх відчуттів та переживань. Людина відчужується від оточуючих, маючи можливість моделювати велику кількість різних, навіть суперечливих «Я», які реалізуються у віртуальному просторі і можуть дуже легко зникати. Основними майданчиками комунікації в сучасних містах стали вузлові простори культури споживання (наприклад, магазини, культурні інституції, стадіони, кафе тощо). Людина у місті перебуває під постійним прицілом відеонагляду: банки, гіпермаркети, магазини тощо. Протягом певного часу індивід перебуває у замкненому просторі метро, нічних клубів, кінотеатрів, супермаркетів, де штучне освітлення спотворює відчуття часу. Більше того, завдяки комерціалізації відбувається й символічне привласнення, захоплення міського простору: території міста приватизуються, які в уявленнях містян пов'язуються з певними соціальними групами і видами діяльності одних та відчуженістю інших жителів міста [4, с. 154–156].

Отже, відчуження сучасної людини у соціальному середовищі міста стало атрибутивною ознакою її існування. Незважаючи на позірну доступність комунікації з Іншим, доступність джерел інформації, людина у міському середовищі почувається надзвичайно самотньою, адже її ділові контакти не можуть замінити живе спілкування в колі друзів або неформальної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карповець М. Місто як світ людського буття : монографія. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 258 с.
2. Препотенська М. П. Мегаполіс як особливий тип буття міста. Екзистенціальний аспект. *Вісник Житомирського державного університету. Філософські науки*. 2012. Вип. 66. С. 11–15.
3. Сорочук А. Десакралізація простору сучасного міста. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Вип. 21. С. 91–97.
4. Хом'як Н. О. Буття людини в ландшафтах сучасного міста. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2016. №66. С. 150–157.